

KONFUCIANIZMUS ÉS TAOIZMUS

KÓSA GÁBOR

KÍNÁN BELÜL SZÜLETETT VALLÁSOK: KONFUCIANIZMUS, TAOIZMUS, népi vallásosság
IDEGEN VALLÁSOK KÍNÁBAN: buddhizmus, zoroasztrianizmus, nesztorianizmus, manicheizmus, iszlám, judaizmus, katolikus és protestáns kereszténység.

I. KONFUCIANIZMUS

A konfucianizmus világszemlélet, értékrendszer, filozófia és vallás. A konfucianizmus nem Konfuciuszal kezdődik. Konfuciusz pusztán feléleszti az ő idejére (i.e. 6–5. század) már eltűnően lévő hagyományt.

I.1. FORRÁSOK A KONFUCIANIZMUSHOZ

I.1.1. SHANG-KORI (i.e. 16. sz. – 1045)

jóslócsontok, ősökkel való kapcsolat (jóslás, áldozatok), rituális bronzedények.

I.1.2. ZHOU-KORBAN (i.e. 1045 – i.e. 221)

keletkezett és kanonikussá vált szövegek, az ÖT KANONIKUS KÖNYV (*wujing* 五經):

1. DALOK könyve (*Shijing* 詩經): 305 népdal és udvari vers, később allegorikus jelentés
2. VÁLTOZÁSOK könyve (*Zhouyi* 周易 – *Yijing* 易經): Jóskönyv, 64 hexagram, 10. sz.-i alap, 3. sz.-i kommentárok
3. ÍRÁSOK könyve (*Shujing* 書經): Történeti beszédek, leírások, dokumentumok
4. TAVASZOK ÉS ŐSZÖK krónikája (*Chunqiu* 春秋): Lu fejedelemség i.e. 722–479 krónikája, 3 kommentár
5. SZERTARTÁSOK könyve (*Liji* 禮記): Rítusok leírása, áldozatok, temetési szertartások, stb.

I.1.3. A ZHOU-KOR VÉGÉN (i.e. 5. sz. – i.e. 221) ÉS A HAN-KORBAN (i.e. 206 – i.sz. 220)

keletkezett, de csak a Song- és Yuan-kortól (11–14. sz.) kanonikussá vált szövegek:

NÉGY KLASSZIKUS KÖNYV (*sishu* 四書):

1. BESZÉLGETÉSEK ÉS MONDÁSOK (*Lunyu* 論語): Konfuciusz mondásai, 20 fejezet, tanítványai jegyezték le
2. MENGZI 孟子: Mengzi (Menciusz) beszélgetései, írásai, Konfuciusz tanait fejt ki és gondolja tovább részletesebben
3. NAGY TANÍTÁS (*Daxue* 大學): a *Szertartások Könyve* (*Liji* 禮記) 42. fejezet.
4. A KÖZÉP MOZDULATLANSÁGA (*Zhongyong* 中庸): *Szertartások Könyve* 31. fejezet.

KONFUCIUSZ (i.e. 551–479): *BESZÉLGETÉSEK ÉS MONDÁSOK* (*Lunyu*): → A Beszélgetések és mondások (*Lunyu*) című mű 20 fejezetre (*pian*) oszlik, melyeket további kisebb egységekre (*zhang*) osztanak. → A *Lunyunek* nincs látható és logikus struktúrája, leginkább Konfuciusz szakrális személye az a középpont, mely köré a mű szerveződik. → Számos szövegtípus található benne: 1. a mester önálló mondásai (*yu* 語), 2. a tanítványok kérdéseire adott feleletek, illetve a velük folytatott párbeszéd (*lun* 論), 3. Konfuciusz külső megfigyelő által leírt tulajdonságai és jellemző cselekedetei, 4. A tanítványok önálló mondásai. Konfuciusz nem elemez, nem kifejti, nem bizonyít (nem argumentál), hanem megnyilatkozik és kijelent.

FONTOSABB ELKÉPZELÉSEK A LUNYUBEN: → A régiek hagyományának megőrzése és közvetítése → A három nagy dinasztia (*Xia*, *Shang*, és *Zhou*) hagyatékából kiemelten kezelte a Nyugati *Zhou*-dinasztiát → Történeti személyiségre (*Yao*, *Shun*, *Wenwang*, *Wuwang* vagy *Zhou* herceg) történő hivatkozás → A tanulás fontossága → Az írott források (*Shujing*, *Shijing*, *Chunqiu*) mellett a fennmaradt rítusok, rituális zenék és táncok fontos szerepet játszanak az ősök hagyományának megismerésében. → Az ideális személy: a nemes ember (*junzi* 君子), aki legfőképpen az emberséggel (*ren* 仁) rendelkezik. → A rendezett, hierarchikus, és liturgikusan formalizált ideális társadalom vezetője az az uralkodó, aki külső erőszak és törvény nélkül, pusztán személyes kisugárzása és belső ereje („erénye” = *de* 德), példaadása révén képes elérni, hogy a nép engedelmeskedjen neki és kövesse őt. → Konfuciusz minden kormányzást ceremóniaként fogott fel, ideális esetben az uralkodó a büntetéseket minimalizálja, míg karizmája (*de*) által elért eredményeket maximalizálja. → Konfuciusz elfogadta a szellemi és isteni világ létét, de úgy vélte, hogy az ezekkel (vagy például a halállal, szellemekkel) kapcsolatos kérdésekkel nem az ember dolga foglalkozni. → Határozottan az emberi világra helyezi a hangsúlyt anélkül, hogy megkérdőjelezte volna az emberen túli világ létét. → A hangsúly az emberek közötti viszonyokat szabályozó erkölcsi elveken és benső attitűdön van.

I.1.4. KONFUCIUSZ UTÁNI KONFUCIÁNUS GONDOLKODÓK

MENGZI 孟子 (i.e. 391–308): Az emberi természet jósága, a négy erény (emberség, igazságosság, bölcsesség, szertartásosság) csirái, melyeket tudatosan és türelemmel kell gondozni.

XUNZI 荀子 (i.e. 335–238): Az emberi alaptermészet rossz, a zene és a szertartások képesek átalakítani az embert

DONG ZHONGSHU 董仲舒 (i.e. 179–104): a Han-kori szintézis, az Öt elem rendszer és a konfucianizmus összehangolása

ZHU XI 朱熹 (i.sz. 1130–1200): Song-kori neo-konfucianus metafizika, a Négy Klasszikus könyv összeállítója

WANG YANGMING 王陽明 (i.sz. 1472–1529): az elv (*li*) és a tudat (*xin*) egysége, a tudat benső művelése.

I.2. KONFUCIÁNUS ELEMELK A KÍNAI KULTÚRÁBAN

• HIERARCHIA • HISTORIZÁLÁS • SZENT KÖNYVEK, KANONIZÁLÁS • SZENT URALKODÓK • ‘EXPANZÍV KORRELÁCIÓK’ • JÓSLÁS FONTOSSÁGA • TÁRSADALMI KAPCSOLATOK • ÁLLAM-, TÁRSADALOM- ÉS CSALÁD-CENTRIKUSSÁG • PRESKRIPTÍV SZEMLELET • ERKÖLCSI ÖNTÖKÉLETESÍTÉS • ŐSÖK TISZTELETE • ÉTEL- ÉS ITALÁLDOZAT • RITUÁLIS ZENE FONTOSSÁGA • KONFUCIÁNUS TEMPLOM, KONFUCIUSZ TISZTELETE.

II. TAOIZMUS

II.1. FILOZÓFIAI TAOIZMUS

Alapvetően egy speciális világkép megfogalmazása. Az alapító Laozi egy bölcs ember.

SZÖVEGEI: (Laozi 老子:) *Daodejing* 道德經 (i.e. 4. század), *Zhuangzi* 莊子 (i.e. 4. század) *Huainanzi* 淮南子 (i.e. 2. század), *Liezi* 列子 (i.e. 2. – i.sz. 2. sz.).

LAOZI: DAODEJING: Az *Út és az Erény Könyvét* (*Daodejing*) Konfuciusz idősebb kortársának, *Laozinek* tulajdonítják. → Laozi a *Zhou* udvarban volt az archívum írnoka. → Konfuciusznak állítólag tanácsokkal szolgált a szertartásokkal kapcsolatban, majd látván a *Zhou*-ház hanyatlását, bivalyháton nyugatra távozott, ahol a határőr, Yin Xi kérésére írta le művét két tekeresben.

DAODEJING: → Alapvetően rímes formában íródott, a jelenlegi verzióban 81 fejezetből áll. → A „misztikusok” elvont, tömör, paradoxonokkal teli és képszerű nyelven kinyilatkoztatott látomás a világot mozgató alapvető princípiumokról, illetve ezeknek az uralkodás és kormányzás világában alkalmazandó módszereiről. → A mű címében is szereplő *Dao* 道 minden jelenség alapja, az egység forrása, melyben minden látszólagos ellentmondás (*yin* 陰 és *yang* 陽, élet és halál) feloldódik. → A *Dao* a legfőbb princípium, örökké nyugvó potencialitás, az egyetlen, amely nem változik, de változást okoz, teremt, táplál és fenntart, a nem-cselekvéssel (*wuwei* 無為) cselekszik. → A bölcs célja, hogy életét és belső természetét ehhez a *Daohoz* igazítsa, ehhez azonban először intuitív módon meg kell ismernie a *Daot*, melyre a nem-cselekvés, a nemlét, az egyszerűség, a spontaneitás, az üresség, a rejtettség, a titokzatosság, a megfoghatatlanság és a megnevezhetetlenség, a lágyság, a nőiesség és a vízszerűség jellemző.

II.2. VALLÁSOS TAOIZMUS

Alapvetően egy vallási praxis háttérül szolgáló elképzelések leírása. A vallásos taoizmus arra az elképzelésre épül, hogy Laozi nem ember, hanem istenség, aki lényegében azonos a *Daoval* és az idők során különböző emberi formában jelent meg. A megistenült Laozi vagy a taoista panteon egyéb tagja új kinyilatkoztatásokat adott, ezen írások gyűjteménye a Taoista Kánon (*Daozang* 道藏), amely ca. 1500 művet tartalmaz.

IRÁNYZATAI: Mennyei Mesterek, *Tianshi* 天師 (i.sz. 2–3. sz.), Legfelsőbb Tisztaság, *Shangqing* 上清 (i.sz. 4. sz.), Szellemi Kincs, *Lingbao* 靈寶 (i.sz. 5. sz.), Tökéletes Valóság, *Quanzhen* 全真 (i.sz. 12. sz.).

A rítust végző személy két típusa:

1. „FEKETEFEJŰ” (*daoshi* 道士): 1. öröklött 2. szervezett 3. magasabb társadalmi osztályok 4. államilag elismert 5. fekete fejfedő 6. lábbeli viselése 7. sok, udvari jellegű ruházat

2. „VÖRÖSFEJŰ” (*fashi* 法師): 1. elhivatáshoz kötött 2. szervezetlen 3. alacsonyabb osztályok 4. államilag nem elismert 5. vörös fejfedő 6. mezítlábas 7. kevés, egyszeri ruha.

EGY PÉLDA: „Mennyei mesterek” (*Tianshi* 天師): Kína déli részén, rituális specialisták saját otthonukban van az oltáruk, a közösség tagjai „bérbe veszik” őket, hogy a helyi templomban vagy saját otthonukban bemutassa a szertartást. Csak férfiak lehetnek papok (*daoshi*). A szertartások ismerete elsősorban apáról-fiúra, mesterről-tanítványra hagyományozódik. Fujianben és Taiwan déli részén három fajta szertartás: 1. *jiao* 醮 („közösségi áldozatbemutató”), 2. *gongde* 公德 („érdemszerző” — halottakért bemutatott áldozat), 3. *xiaofa* 小法 („kisebb démonűző szertartás”).

SZERTARTÁS KELLÉKEI: 1. Ruházat (trigramok, nap [háromlábú madár] és hold [benne a halhatatlanság elixírjét készítő nyúllal], hosszú életet szimbolizáló daru, 28 holdház) 2. A meghallgatás táblája 3. Hétesillagos kard a Göncölszékér ábrájával 4. A Parancsok táblája 5. Csengő 6. Kézi füstölők.

TAOISTA ELEMELK A KÍNAI KULTÚRÁBAN: • Individuum- és kozmosz-centrikus létezés, társadalmi kötelekektől mentes lét • Tudástól és tanulástól mentes élet • Hierarchia- és kánon-ellenesség • Pragmatizmus-ellenesség • Szertartásos viselkedés elvetése • Józanság hiánya – „részegség” • „Realitást” nélkülöző narratívák (mesék, mítoszok, „furcsa történetek”) • Játékosság • Talizmánok, „mágia”, fengshui • Gyógyászat, „halhatatlanság” keresése • Taiji, qi áramoltatása, szexuális technikák • alkímia, asztrológia • Chan buddhizmus kialakulása • Természetközelség • Tájképfestészet.

RÉSZLETEK A *LUNYUBÓL* (Tőkei Ferenc fordítása)

SZEMÉLYISÉGE

A mester mondotta: „Amikor 15 éves voltam, a tanulás foglalt el; amikor 30, már szilárdan álltam; amikor 40, nem tévelyegtem többé; amikor 50, megértettem az Ég parancsát (*Tianming*); amikor 60, fülem kifinomodott; és amikor 70 lettem, már követhettem szívem kívánságát, mégsem hágtam át semmi előírást.” (II.4.) A mester mondotta: „Hallgatni és mindent megjegyezni, tanulni és soha meg nem unni (a tanulást), tanítani másokat és soha bele nem fáradni: (e három erény) közül vajon melyik van meg bennem?” (VII.2.) A mester mondotta: „Nem törődöm azzal, hogy az emberek nem ismernek. Egyedül az aggaszt, ha valamire nem vagyok képest.” (XIV.32.) Yuan Rang sarkán guggolva várakozott rá, és a mester így szólt hozzá: „Fiatalkorodban nem tisztelted az idősebbeket, felnövekedvén nem tettél semmi említésre méltót, megöregedvén pedig nem akarsz meghalni. Te rabló!” Azzal botjával a fenekére húzott. (XIV.46.)

A RÉGIEK

A mester mondotta: „Én csak közvetítek, de nem alkotok újat. Megbízhatónak tartom és szeretem a régieket.” (VII.1.) A mester mondotta: „Amit tudok a dolgokról, az nem született velem. Szeretem a régieket és mohón kutatom őket.” (VII.19.) A mester mondotta: „A régiektől eltérő tanokhoz igazodni nagyon ártalmas dolog.” (II.16.) A mester állandó tárgya volt a Dalok Könyve, az Írások Könyve és a szertartások betartása. Ezekről beszélt leggyakrabban. (VII.17.) A mester mondta: „A Dalok Könyvének 300 verse van, de egyetlen sora tartalmazza valamennyit, és ez: ‘Gondolataidban ne legyen hitványság.’” (II.2.)

ERÉNY (DE)

A mester mondotta: „Aki erényével gyakorolja a kormányzást, az olyan, akár az északi sarkcsillag, amely mozdulatlanul a helyén marad, bár minden csillag mozog körülötte.” (II.1.) A mester mondotta: „Ha a népet rendeletekkel kormányozzák és büntetésekkel tartják féken, akkor ki fogja játszani (a büntetést), de a szegényt nem fogja ismerni. Ha erénnyel kormányozzák és a szertartásokkal tartják féken, akkor ismerni fogja a szegényt és mindig egyenes lesz.” (II.3.)

DAO

A mester mondotta: „Aki reggel meghallgatta az igazságot (*dao*), az este akár meg is halhat.” (IV.8.) A mester mondotta: „*Shen* (*Zengzi*), nekem egyetlen alapelvem (*dao*) van, mely mindent magában foglal.” *Zengzi* erre azt felelte: „Igen.” Amikor a mester visszavonult, a többi tanítvány megkérdezte (*Zengzit*) mondván: „Mire vonatkoztak a szavai?” *Zengzi* így válaszolt: „Mesterünknek ez az alapelve: legyünk hűségesek feljebbvalóinkhoz s igazságosak másokhoz; és semmi több.” (IV.15.) A mester mondotta: „Az ember képes naggyá tenni a törvényt (*dao*), de a törvény (magától) még nem teszi naggyá az embert.” (XV.28.)

EMBERSÉG (REN)

A szülők tisztelete és a testvériesség az emberség alapja. (I.2.) A mester mondotta: „A ravasz beszéd s a tettett külső ritkán párosul emberséggel.” (I.3.) A mester mondotta: „Az olyan ember, akiből hiányzik az emberség, hogyan tud a szertartásoknak eleget tenni? Az olyan ember, akiből hiányzik az emberség, mit is tud kezdeni a muzsikával?” (III.3.) A mester mondotta: „Aki igazán az emberségre törekszik, az nem tesz semmi gonoszságot.” (IV.4.) *Fan Qi* az emberség erényéről kérdezősködött. A mester így szólt: „Szeretni az embereket.” (XII.21.) A mester mondotta: „Aki szilárd, kitartó, egyszerű és szavaiban szerény, az közel áll az emberséghez.” (XIII.27.) Valaki azt kérdezte: „Mit gondoljak arról, ha valaki jósággal viszonyozza a rosszaságot?” A mester így felelt: „Akkor mivel fogja viszonyozni a jóságot? A rosszaságot egyenességgel (igazsággal) kell viszonyozni, a jóságot pedig jósággal.” (XIV.36.)

CEREMÓNIA (LI) ÉS ÁLDOZAT

Lin Fang arról kérdezősködött, hogy a szertartások dolgában mi az alapvető. A mester így felelt: „Bizony nagy kérdés ez! Az (ünnepi) szertartásokban a túlzásokban jobb a mérséklet; a gyászolásban pedig a pontosságnál jobb az őszinte bánat.” (III.4.) Valaki a nagy *di*-áldozat értelméről kérdezősködött. A mester így felelt: „Nem tudom, aki tudná mit jelent, annak az égalatti kormányzása is csak annyi volna, mint ide belenézni!” – és a tenyerébe mutatott. (III.11.)

ZENE ÉS TÁNC

A mester azt mondotta a *Shao*-táncról, hogy az tökéletesen szép és tökéletesen jó is; a *Wu*-táncról pedig azt mondotta, hogy tökéletesen szép ugyan, de nem egészen jó. (III.25.) Amikor a mester *Qiben* volt, meghallgatta a *Shao*-muzsikát, s (elragadtatásában) három hónapon át nem ismerte a hús ízét. Azt mondotta: „Nem gondoltam volna, hogy muzsika lehet ilyen tökéletes is!” (VII.13.)

A NEMES EMBER (JUNZI)

A mester mondotta: „A nemes ember kiterjedt tudást szerez könyvekből, viselkedését pedig a szertartásokhoz igazítja, így képes lesz rá, hogy sose térjen le a helyes útról.” (VI.25.) A mester mondotta: „Akiben a természetes tulajdonságok túlszárnyalják a műveltséget, az vadember. Akiben a műveltség szárnyalja túl a természetes tulajdonságokat, az közönséges írnok. Akiben a műveltség és a természetes tulajdonságok kiegyensúlyozódtak, az nemes emberré lett.” (VI.16.)

NEMES EMBER – KIS EMBER (JUNZI – XIAOREN)

A nemes ember erénye (*de*) olyan akár a szél, a közönséges embereké pedig mint a fű. Ha fölötté fúj a szél, a fűnek meg kell hajolnia. (XII.18) A mester mondotta: „A nemes ember békeszerető, de nem azonosul akárkivel. A közönséges ember akárkivel azonosul, de nem békeszerető” (XIII.23.) A mester mondotta: „A nemes ember méltóságteljes, de nem gőgös. A közönséges ember gőgös, de nem méltóságteljes.” (XIII.26.) A mester mondotta: „A nemes ember a fennkölt dolgokban járatos, a közönséges ember az alantasokban.” (XIV.24.) A mester mondotta: „Amit a nemes ember keres, az önmagában van, amit azonban a közönséges ember keres az másokban van.” (XV.20.) Konfuciusz mondotta: „A nemes ember három dolgot tisztel. Tiszteli az égi elrendelést (*tianming*), tiszteli a nagy embereket és tiszteli a szent emberek szavait. A közönséges ember nem ismeri az égi elrendelést, tehát nem is tiszteli, tiszteletlen a nagy emberekkel szemben, és gúnyt űz a szentek szavaiból.” (XVI.8.)

TANULÁS – TUDÁS

A mester mondotta: „Tanulni és nem gondolkodni: hiábavaló fáradtság, gondolkodni és nem tanulni pedig: veszedelmes.” (II.15.) A mester mondotta: „*You*, megtanítalak-e arra, mi az igazi tudás? A tudotról tudni, hogy tudjuk, a nem tudotról pedig tudni, hogy nem tudjuk: ez az igazi tudás.” (II.17.)

A mester mondotta: „Megtettem, hogy egész nap nem ettem, egész éjjel nem aludtam, és csak gondolkodtam. Semmi hasznom nem volt belőle. Tanulni a legokosabb.” (XV.30.) A mester mondotta: „Azt hiszem, *Si* (*Zigong*), te olyan embernek tartasz, aki sokat tanult és mindent meg is jegyzett.” (*Zigong*) válaszképpen így szólt: „Olyannak. Vagy talán nem így van?” (A mester) pedig mondotta: „Nem bizony. Egyetlen dologgal hatolok át mindenem.” (XV.2.) Konfuciusz mondotta: „Akivel a tudás vele születik, az a legmagasabb rendű ember. Aki a tudást tanulással szerzi meg, az másodiknak következik. Aki ostoba, de tanul, az harmadiknak következik. Aki pedig ostoba, és nem is tanul, az bizony a legalacsonyabb rendű ember.” (XVI.9.)

KORMÁNYZÁS

A mester mondotta: „Aki helyessé (példamutatóvá) teszi a saját viselkedését, az miért ne vehetne részt a kormányzásban? Aki azonban nem tudja jól irányítani önmagát, hogyan tudna jól irányítani másokat?” (XIII.13.) A mester mondotta: „*Shun* olyan uralkodó volt, aki tevékenység nélkül (*wuwei*) is jól kormányzott. Hogy mit tett? Semmi mást, csak komolyan ügyelt önmagára, és példamutatóan fordította délnek az arcát (uralkodott).” (XV.4.)

HALÁL, SZELLEMEK

Fan Qi a tudásról kérdezősködött. A mester mondotta: „Teljesíteni a nép (az emberek) iránti kötelességünket, s tisztelni a szellemeket, de magunkat távol tartani tőlük: ezt nevezzük tudásnak.” (VI.20.)

Zilu megkérdezte, hogyan kell szolgálni a szellemeket. A mester így felelt: „Aki az élőket nem tudja szolgálni, az hogyan tudná a holtakat?” „Engedd meg, hogy megkérdezzem – folytatta *Zilu* – mi a halál?” A mester azt felelte: „Aki még az életet sem ismeri, hogyan ismerhetné a halált?” (XI.11.)

KÖLCSÖNÖSSÉG

Zigong azt mondta: „Amiről nem akarom, hogy az emberek megtegyék nekem, azt én sem akarom megtenni az embereknek.” Mire a mester megjegyezte: „*Si*, te még nem jutottál el ideig.” (V.11.) *Zigong* megkérdezte Konfuciuszt: „Van-e olyan egyetlen szó, amelyet az ember egész életében követhet?” A mester így felelt: „Hát nem ilyen szó a kölcsönösség? Amit magadnak nem kívánsz, azt ne tedd másoknak.” (XV.23.) KITEKINTÉS: Az arany szabály Szeresd embertársadat, úgy mint magadat.” (Lev 19:15–18.) „Történt, hogy egy pogány elment Hillélhez és így szólt hozzá: „Végy fel engem a zsidóságba, azzal a feltétellel, hogy az egész Tórára megtanítasz, míg fél lábamon megtudok állni.” Hillél felvette őt a zsidóságba. És így szólt: „Amit magadnak nem kívánsz, azt ne tedd másnak. Ez az egész Tóra. A többi csak magyarázat.” (Talmud: B. Sabbath 31A) „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük. Ez a törvény és a próféták.” (Mt 7: 12)

EGYÉB

A mester mondotta: „Ha kiváló embert látsz, arra gondolj, hogy egyenlő légy vele. Ha pedig nem kiválót látsz, fordulj bensődbe és vizsgálj meg magad.” (IV.17.) A mester mondotta: „Aki a középszerű emberek fölött áll, azt érdemes tanítani a magas dolgokra. Aki azonban a középszerű embernek alatta marad, azt nem lehet magas dolgokra tanítani.” (VI.19.) A mester egy folyó partján állva így szólt: „Minden tovafoyyik, akárcsak ez (a víz), meg nem állva sem nappal, sem éjjel.” (IX.10.) Amikor *Zilu* egy éjszakát a Kőkapunál töltött, a kapu őre így szólt hozzá: „Honnan jössz?” *Zilu* így felelt: „*Kong* mestertől.” (Az őr ekkor) azt mondta: „Ő az, aki tudja, hogy lehetetlenre vállalkozott, mégis csinálja?” (XIV.41.) Az égalattinak öt egyetemes törvénye van, melyet a három erénnyel lehet megvalósítani. A fejedelem és az alattvalója, az apa és a fiú, a férj és a feleség, az idősebb és ifjabb fivér, valamint a barátok közötti kapcsolat: az égalatti öt egyetemes törvénye. A tudás, az emberség és a bátorság: az égalatti három egyetemes erénye. (A Közép Mozdulatlansága 20. rész)

RÉSZLETEK A *DAODEJINGBŐL* (Weöres Sándor ford.)

ÚT (DAO)

Az út, mely szóba-fogható, nem az öröktől-való; a szó, mely rája-mondható, nem az örök szó. (1. vers) Az őskor útját birtokolva s a jelenkort általa megragadva rálátni mindennek eredetére: ez az út vezető-füzére. (14. vers) Az út örök és tétlen, mégis mindent végbevisz észrevétlen. (37. vers)

A hatalmas út szerteárad, jelen van jobbra-balra. (...) Működik, de rejtve, hírt nem akarva. Mindent nevel, de nem irányít, nincsen vágya, ezért neve: kicsiny. Minden visszatér hozzája, de nem irányít, ezért neve: nagy. Sose hatalmaskodó, ezért neve: hatalmas. (34. vers) Az égi út, mint az íj kifeszített íve, a magasat lenyomja, az alacsonyokat felvonja, a fölöslegeseket elveszi, a szükségeseket megadja. (77. vers)

ERÉNY (DE)

Aki az út-at fejleszti magában, abban valódi az erény; aki fejleszti a családban, abban bőséges az erény, aki fejleszti a falujában, abban kiváló az erény; aki fejleszti az országban, abban virágzó az erény; aki fejleszti az ég alatt, abban teljes az erény. (54. vers) A jó hadvezér nem harcias, a jó harcos nem haragos, a győzni-tudó nem támad, a vezetni-tudó alázatos, ez a nem-küzdő erény, az irányító erő, a természet szolgálata, az ősi vezető. (68. vers)

QI

Az út szülte az egyet, az egy a kettőt, a kettő a hármat, a három valamennyi létezőt, mind tartalmazza a hímet és a nőt, és a láthatatlan lehet egybeolvasztja ezeket. (42. vers)

EGYSÉG

Íme az ős-egységben létezők: az ég az egység által makulátlan, a föld az egység által rendületlen, a szellem az egység által finom, a völgy az egység által virágzó. Minden az egységgel született, a vezér, a király vele a világ példája lett: az egység éltet mindenenket. (39. vers)

BÖLCS

Ha bölcs hall az út-ról, megragadja és megőrzi; ha tudós hall az út-ról, megtartja, majd elveszíti. (41. vers) Nem lép ki az ajtón és világot megismer, nem néz ki az ablakon és égi út-at megismer; mennél messzebb megy, annál kevesebbet ismer. Ezért a bölcs nem jár, hanem megismer, nem néz, hanem megnevez, nem cselekszik, hanem végbevisz. (47. vers) A bölcsnek nincs önnön szíve. (...) Jó a jókhoz és jó a gonoszokhoz: ez az erény jósága. Hisz az igazaknak és hisz a hazugoknak: ez az erény bizalma. (49. vers)

FARAGATLAN FA (PU)

Az út folytonos és névtelen. Az ős-egyszerűség (*pu*) parányi, mégse bírja senki leigázni. (32. vers)

KÁOSZ (HUNDUN)

Íme az ős-zűrből keletkezett, az ég és föld előtt született: mily békés, mily üres! (25. vers)

REJTETT, TITOKZATOS (XUAN)

Hajdan az ihletettek ismerték a rejtőzöt és rejtettet, de őket mélyükig nem ismerte senki. (15. vers)

Az út rejtett és neve nincsen. (41. vers)

TERMÉSZETESSÉG (ZIRAN)

A természet útját járja. (17. vers) Az ember a földet követi, a föld az eget követi, az ég az utat követi, az út önnön rendjét (*ziran*) követi. (25. vers)

NEMLÉT (WU)

Lét és nemlét szüli egymást, nehéz és könnyű megalkotja egymást, hosszú és rövid alakítja egymást, magas és mély kulcsolja egymást, sok hang összeolvasztja egymást, korábbi s későbbi követi egymást. (2. vers) Az ég alatt minden a létből fakad s a lét a nemlétből fakad. (40. vers)

NEM-CSELEKVÉS (WUWEI)

A nagy erény cselekszik, nem-cselekvéssel cselekszik. (38. vers) Az ég alatt a leggyengébbek átfúrják, ami legkeményebb: mindenben fészke van a nem-létnek, ereje a nem-cselekvésnek. Szó nélküli tanítással s a nem-cselekvés hatalmával mi sem mérkőzhet e világban. (43. vers)

VÍZ

A legfőbb jó a vízhez hasonló: mindennek hasznos, de nem harcos; az alantasban is jelenlevő: a víz az út-hoz hasonló. (8. vers) Az út e világban, mint hegyi patak, mely folyóba és tengerbe szakad. (32. vers) Nincs lágyabb, mint a víz, mégis a köveket kivájja: nincs külön nála. (78. vers)

NŐIESSÉG, ANYA, VÖLGY

Ha neve nincs: ég s föld alapja; ha neve van: minden dolgok anyja. (1. vers) Csodálatos asszonnak hívják: ő a völgy örök szelleme. A csodálatos asszony kapuja ég s föld gyökere. Végtelenül munkálkodik, nem fárad el sose. (6. vers) Az ég alatt mindennek eredete: az ég-alattiak anyja. Aki eléri az anyát, megismeri a gyermekeit. (52. vers) Aki tudja dicsőségét, mégis őrzi rejtettségét: völgy a világon. Aki völgy a világon, erényben lesz tökéletes, egyszerű és természetes. (28. vers)